

BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARINING BADIY VA IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH

Nabiyev Bobur Abdug'ani o'g'li

nabiyevbobur6677@gmail.com

Namangan davlat pedagogika instituti

Art pedagogika kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada bo'lajak rassom-pedagoglarni tayyorlash jarayoni nazariy jihatdan asoslangan va puxta rejalashtirilgan bo'lishi lozimligi ilmiy nuqtai nazardan asoslab beriladi. Bu jarayonning dastlabki bosqichi esa, tabiiyki, umumta'lim maktablari doirasida boshlanadi. Maktab tushunchasi ostida, biz ta'lim-tarbiya jarayonining tizimli tuzilishini, o'quvchilarning ushbu tizim va dars berish metodlariga ongli ravishda amal qilishini, bilimlarni egallashda ilmiylik, uslubiy izchillik hamda aniqlikni ta'minlashni nazarda tutamiz. Shu bilan birga, badiiy ijod faoliyatida qo'llanilgan va amaliyotda o'zini oqlagan pedagogik tajribalarning chuqur o'rganilishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: metodik, tafakkur, rassom, kasbiy, ijodiy faoliyat, tahlil, o'quvchilar, tasvir, akademik,

РАЗВИТИЕ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ И ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

Аннотация: В данной статье с научной точки зрения обосновывается необходимость теоретического обоснования и тщательного планирования процесса подготовки будущих художников-педагогов. Первый этап этого процесса, естественно, начинается в рамках общеобразовательных школ. Под понятием школы мы подразумеваем системную структуру учебно-воспитательного процесса, сознательное следование учащимися этой системе и методам обучения, обеспечение научности, методической последовательности и точности в усвоении знаний. Вместе с тем, важное значение имеет глубокое изучение педагогического опыта, применяемого в художественно-творческой деятельности и оправдавшего себя на практике.

Ключевые слова: методический, мышление, художник, профессиональный, творческая деятельность, анализ, учащиеся, изображение, академический,

DEVELOPING ARTISTIC AND CREATIVE ABILITIES OF FUTURE FINE ARTS TEACHERS

Abstract: This article scientifically substantiates the necessity of a theoretically grounded and meticulously planned process for training future artist-educators. The initial stage of this process naturally begins within the framework of general education schools. By the concept of school, we mean the systematic structure of the educational process, students'

conscious adherence to this system and teaching methods, and ensuring scientific rigor, methodological consistency, and precision in knowledge acquisition. Additionally, an in-depth study of pedagogical experiences applied in artistic creative activities and proven effective in practice is of great importance.

Keywords: *methodological, thinking, artist, professional, creative activity, analysis, student*

KIRISH

Qadim zamonlarda ijod qilgan va o'zidan yuksak badiiy qiymatga ega tasviriy san'at asarlarini meros qilib qoldirgan mashhur rassomlarning tajribalari bugungi kunda uzluksiz ta'lim tizimining ajralmas tarkibiy qismi sifatida muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, turli badiiy maktablarda yosh avlodga tasviriy san'at bo'yicha bilim berishda ushbu meros metodik asos sifatida xizmat qiladi. Shu bois, tasviriy san'atga qiziqish bildirayotgan, bu sohaning ilk bosqichlariga qadam qo'yayotgan bo'lajak rassom, avvalo, klassik rassomlarning asarlarini chuqur o'rganishi, ularni tahlil qilishi zarur. Mazkur bilim va ko'nikmalar asosida esa, shaxsiy ijodiy yo'lini shakllantirib borishi, o'zining estetik didi va badiiy mahoratini rivojlantirishi talab etiladi.

Tasviriy san'at sohasida bo'lajak pedagoglarni kasbiy tayyorlash, ularda ijodiy salohiyatni shakllantirish muhim ilmiy-amaliy masala bo'lib, bu yo'nalishda Yevropa badiiy akademiyalarining tajribasi alohida e'tiborga loyiqdir. Xususan, Leonardo da Vinchi, Mikelanjelo Buanarroti, Piter Pol Rubens, Rafael Santi, Albrect Dyurer kabi rassom va nazariyotchilarning ilmiy qarashlari hamda san'at asarlari tasviriy san'at nazariyasi va ta'lim metodikasining shakllanishida asosiy manba bo'lib xizmat qilgan. Shuningdek, Rossiya san'at maktabi vakillaridan I. Ye. Repin, N. Savrasov, Pavel Chistyakovlarning ijodiy merosi ham badiiy ta'limda keng qo'llaniladi.

Pedagogika va psixologiya fanlari doirasida bo'lajak san'at pedagogini ijodiy va kasbiy tayyorlash masalalariga A.V. Bakushinskiy, L.S. Vigotskiy, Ye.I. Ignatev, Ye.A. Flerina, T.S. Komarova, S.Ye. Ignatev, S.L. Rubinshteyn, B.M. Teplov singari olimlar o'z ilmiy qarashlari bilan hissa qo'shganlar. Shuningdek, san'atga oid mutaxassislik fanlarini o'qitish metodikasi muammolari L.G. Medvedev, L.A. Ivaxneva, V.K. Lebedko, Ye.V. Shoroxov, V.S. Kuzin, V.V. Koreshkov, A.S. Xvorostovlarning tadqiqotlarida yoritilgan.

O'zbekistonlik olimlardan B.B. Baymetov, S.S. Abdullayev, B.B. Azimov, N.X. Tolipov, Q.Q. Qosimov, R.X. Xasanovlarning ilmiy izlanishlari esa, milliy tasviriy san'at ta'limi va metodikasini ilmiy asoslashda alohida ahamiyatga ega.

Shuni ta'kidlash joizki, har qanday fan sohasi, xususan tasviriy san'at ta'limi ham, o'zining tarixiy taraqqiyot jarayonlari bilan chambarchas bog'liqdir. XVII asrda akademik rasm chizishning nazariy asoslari Uyg'onish davri rassomlarining qarashlarida ifodasini topgan. XVIII asrda esa bu asoslar takomillashib, yangi pedagogik sharoitlarda amaliyotga tatbiq etilgan. XIX asrga kelib, akademik rasm nazariyasi va amaliyotida o'quv jarayonini kompleks hal etishga qaratilgan izlanishlar boshlangan. Akademik badiiy maktablarda o'quvchilar nafaqat bilim va ko'nikmalar bilan qurollantirilgan, balki ularning ijodiy faoliyatda ishtirokini ta'minlashga ham alohida e'tibor qaratilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Ba'zi endigina ijodiy faoliyatni boshlayotgan rassomlar o'zlarining erkin tafakkur va individualligini saqlab qolish maqsadida tasviriy san'atda mavjud qonun-qoidalarga rioya qilishni istamaydilar. Ular, ta'lim muassasasida qo'llaniladigan an'anaviy metodlar ularning ijodiy erkinligini cheklaydi, degan fikr bilan murakkab badiiy masalalarni erta bosqichdanoq mustaqil hal etishga urinadilar. Aslida esa, maktab – bu faqatgina bilim beruvchi emas, balki ijodiy qobiliyatlarni shakllantirishga yo'naltirilgan muhim ijtimoiy institutdir. Maktabda qo'llaniladigan ilmiy asoslangan dars metodikasi nafaqat o'quvchilar rivojlanishiga to'sqinlik qilmaydi, balki ularning tasviriy idroki, tafakkuri va ijodiy salohiyatini yuksaltirishga xizmat qiladi.

Tasviriy san'at turlarida asosiy ko'nikma – bu rasm chizish malakasi bo'lib, uni egallashda maktab muhim o'rin tutadi. Shu sababli, ta'lim jarayonida qat'iy metodik asoslarga tayanish zarur. Maktabni o'zining tartib-qoidalari va metodlari bilan san'at studiyasiga aylantirish, pedagogik jarayonni nazoratsiz erkinlikka berish noto'g'ri yondashuvdir. Maktabga qarshi bo'lgan ayrim boshlovchi rassomlar orasida o'ziga xos iste'dod sohiblari ham uchraydi. Ularning ayrim ishlari havaskor rassomlar ko'rgazmalarida yuqori baholanishi mumkin. Biroq bu holat

umumiy ta'lim tizimining o'rnini bosmaydi va ularning yutuqlari maktabda ta'lim olmasdan erishilgan degan xulosaga olib kelmasligi kerak.

Ta'lim psixologiyasi va pedagogikasi ilmiy jihatdan isbotlaganki, ijodiy qobiliyat va faollikning rivoji to'g'ri tashkil etilgan o'quv jarayoni natijasida yuzaga chiqadi. Shuning uchun ham ta'lim jarayoni maktab pedagogikasining markaziy elementlaridan biri bo'lib qolishi lozim.

"Erkin ijod" tamoyilining tarafdorlari bolalar chizgan sodda rasmlarda ularning dunyoni qanday qabul qilayotgani aks etadi, deb hisoblaydilar. Ularning fikricha, rasm chizish orqali bola o'zining tabiiy qiziqishi va ijodiy tashabbusini namoyon qiladi, va bu jarayon unga zavq baxsh etadi. Ularning fikricha, bolada bu ichki ilhom va ijodiy ruhni butun umr saqlab qolish kerak. Biroq "erkin tarbiya" tarafdorlari orasida shunday qarashlar mavjudki, ular umumta'lim maktablari bolalardan rassomlar yetishtira olmaydi, deb hisoblaydilar. Shuningdek, ular bolalarni realizm yo'nalishidagi an'anaviy tasviriy san'at qonun-qoidalariga o'rgatish zarur emasligini ilgari suradilar.

Aslida esa, boshlovchi rassom har qanday tasviriy faoliyatni boshlashdan oldin ongida tasavvuriy obrazni shakllantiradi. Biroq bu obraz har doim ham aniq va mukammal bo'lmaydi – u ko'pincha umumiy shakl va sxema sifatida namoyon bo'ladi. Ana shunday holatda, pedagogik yo'naltirish va tushuntirish orqali o'quvchi ko'rib turgan naturani puxta kuzatadi, qayta tahlil qiladi va o'z ifodasida realistik hamda emotsional yondashuvni tobora mukammallashtirib boradi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Hozirgi davrda ayrim pedagoglar tasviriy san'at ta'limida naturani kuzatish va tahlil qilish tamoyillariga yetarli darajada e'tibor qaratmayaptilar. Ular bunday metodikani qo'llashdan chetlanib, sxemaviy yondashuvlar va qat'iy qonun-qoidalarining badiiy tafakkurni cheklab, ijodiy rivojlanishga to'sqinlik qilishi mumkinligini ta'kidlaydilar. Shu bois, ular akademik tasvirlash uslubiga qarshi chiqib, shakllarni soddalashtirish, umumiy sxemalardan foydalanish hamda bosqichma-bosqich metodik yondashuvlarni inkor etishga moyil bo'ladilar. Ularning fikricha, bu jarayon rassom shaxsining erkin ijodiy taraqqiyotini susaytiradi.

Ammo shuni alohida qayd etish lozimki, barcha o'quvchilar bir xil akademik tasvirlash tamoyillarini egallagan taqdirda ham, ularning har biri naturani o'z idroki, tasavvuri va hissiy qabuliga ko'ra individuallashtirilgan tarzda talqin etadi. Natijada, tasvirlarda to'la bir xillik yuzaga kelmaydi va ijodiy yondashuv saqlanib qoladi.

Rassom faqatgina ko'rgan obyektни nusxalovchi emas, balki uni estetik va konseptual jihatdan qayta talqin qiluvchi shaxs sifatida faoliyat yuritadi. U har bir yangi rasm ustida ishlash jarayonida yangi estetik masalalarni hal etish orqali ijodiy yondashuvini namoyon etadi. Realistik tasvir yaratish — murakkab va ko'p bosqichli ijodiy jarayon bo'lib, avvalo, ob'ektning xayoliy obrazini moddiy shaklga o'tkazish, ya'ni uni ikki o'lchamli qog'oz yuzasiga asosli, ilmiy va emotsional tarzda aks ettirishni talab etadi. Bu jarayon ijodiy tafakkurni, kuzatuvchanlikni, taqqoslash, umumlashtirish va mulohaza yuritishni o'z ichiga oladi.

Ko'p asrlik tarixga ega bo'lgan badiiy maktablar yosh rassomlarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirish borasida katta tajriba to'plagan. Ushbu tajribalarni chuqur ilmiy tahlil qilish, ularni zamonaviy pedagogik usullar bilan uyg'unlashtirish orqali akademik rasm chizish mashg'ulotlarida samarali va innovatsion yondashuvlar ishlab chiqish imkoniyati yuzaga keladi. Qadimgi rassom-pedagoglarning boy merosiga e'tibor bermaslik, badiiy ta'limning tanazzuliga, san'atning ommaviy "soddalashish"iga olib kelishi mumkin.

Shu bois, nazariy bilimlar va amaliy mashg'ulotlarning uzviy integratsiyasi yosh rassomlar ijodiy salohiyatini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Bu yondashuv orqali ijodiy o'sish, estetik didning shakllanishi va tasviriy tafakkurning chuqurlashuvi ta'minlanadi.

XULOSA

Xulosa sifatida aytish mumkinki, naturaga qarab akademik tasvir yaratish jarayonida inson tanasining barcha qismlarini anatomik jihatdan to'g'ri aks ettirishga alohida e'tibor qaratish zarur. Har bir mushakning shakli va joylashuvi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularning hatto eng nozik tafovutlarini to'g'ri ilg'ash rassomdan yuqori darajadagi kuzatuvchanlik va chuqur estetik sezgirlikni talab qiladi. Bunday hollarda tajribali rassom uchun aynan sezgi asosiy

yo'lko'rsatuvchi vosita bo'lib xizmat qiladi — u mavjud xatoliklarni tezda aniqlay oladi, ularning joylashuvini anglaydi va zarur tuzatishlarni o'z vaqtida amalga oshiradi. Shunday qilib, sezgi va rasionallik uyg'unligi rassomning nafaqat texnik mahoratini, balki ijodiy yondashuvini ham namoyon etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. S.F.Abdirasilov, *Tasviriy san'atni va uni o'qitish metodikasi, O'quv qo'llanma*, Toshkent: ILM ZIYO, 2011
2. Baymetov, B., & Xamraqulova, M. (2024). UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA TASVIRIY SAN'AT FANINING O'RNI VA AHAMIYATI. Молодые ученые, 2(24), 82-85.
3. Baymetov, B. B. (2021). OLIY PYEDAGOGIK TA'LIMDA BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARINING IJODIY QOBILIYATLARINI SHAKLLANTIRISHNING BA'ZI MASALALARI. Academic research in educational sciences, 2(1), 277-283.
4. Oripov B. *Tasviriy san'atni o'qitishning zamonaviy pedagogic texnologiyasi, didaktikasi va metodikasi //Toshkent.* Ilm ziyo. – 2013.
5. Taxirovich S. N. BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARIDA ETNOMADANIY KOMPYETYENSIYANI MILLIY-HUDUDIIY MATYERIALLAR VOSITASIDA RIVOJLANTIRISH.
6. Rakhimov, K. (2023). THE ROLE OF PORTRAIT ARTISTS IN FINE ARTS. Models and methods in modern science, 2(2), 13-19.
7. Rakhimov, K. (2023). THE SIGNIFICANCE OF SCULPTURE IN THE DEVELOPMENT OF MODERN FINE ART OF UZBEKISTAN. Current approaches and new research in modern sciences, 2(2), 5-9.
8. Komoldinov, S. (Jomoldin o'g'li, K. S. (2022, April). RANGTASVIRDA MANZARA ISHLASHNING AMALIY AHAMIYATI. In International Conference on Research Identity, Value and Ethics (pp. 101-104)
9. Komoldinov, S., & Sattarov, F. (2024). Ijodiy asar yaratish bo'yicha metodik tavsiyalar. Scientific-theoretical journal of International education research, 2(1), 42-46.
10. Sattarov, F. (2024). SCIENTIFIC-THEORETICAL FOUNDATIONS OF LEARNING THE RULES OF COMPOSITION AND DEPICTION IN PAINTING. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 4(10), 379-382.
11. Farxod, S. (2023). STILL LIFE GENRE CHARACTERISTICS AND EDUCATION PLACE IN THE PROCESS. Academia Science Repository, 4(04), 416-422
12. Adhamjon o'g'li, O. M. (2025). NATYURMORT TUZISH VA UNI TASVIRLASH USULLARI. INTELLECTUAL EDUCATION TECHNOLOGICAL SOLUTIONS AND INNOVATIVE DIGITAL TOOLS, 3(33), 75-80.
13. Adhamjon o'g'li, O. M. (2024). QAYSI BIRI YAXSHIROQ: NATURADANMI YOKI FOTOSURATDANMI?. INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION, 3(31), 222-225
14. Boltaboev, A. K., & Abdirasilov, S. F. (2023). METHODOLOGICAL BASIS OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL COMPETENCE IN STUDENTS BY MAKING PENCIL DRAWINGS AND DRAFTS. Экономика и социум, (3-2 (106)), 57-60.

15. Boltaboev, A. (2023). HEORETICAL BASIS OF THE DEVELOPMENT OF THE SPATIAL PERSPECTIVE IMAGERY IN THE PERFORMANCE OF PENCIL AND DRAFT IN THE PROCESS OF STUDENT EDUCATIONAL PROCESS. *Solution of social problems in management and economy*, 2(2), 12-17.
16. Babur, N., Muazzam, N., & Shahrizoda, A. (2024). THE UNIQUENESS OF WORKING WITH GEOMETRIC OBJECTS IN PENCIL DRAWING CLASSES. *Western European Journal of Linguistics and Education*, 2(2), 62-66.
17. Nabiyeu, B. (2022). NATYURMORT KOMPOZITSIYASINI TUZISH VA TASVIRLASHDA BOSQICHLAR ASOSIDA ISHLASHNING AHAMIYATI. *Academic research in educational sciences*, 3(12), 334-338.
18. Бобур, А. Ў. Н. (2022). Тасвирий санъат асарларини яратишда композиция қонунларининг илмий асосларидан фойдаланиш. *Science and Education*, 3(2), 1087-1095.
19. O'G'Li, B. A. A., Lutfullayeva, S. N. Q., & Olimjonova, O. J. Q. (2024). Rangtasvirda kompozitsiya ishlashning qonun-qoidalari, uslublarini o'rganishning nazariy va amaliy asoslari. *Science and Education*, 5(12), 214-218.
20. O'G'Li, B. A. A. (2024). Talabalarning figurali kompozitsiya ishlashda naturadan qarab ishlashning ahamiyati. *Science and Education*, 5(12), 229-23